

Lupa- ja valvontavirasto,
PL 20, 13035 LVV
Ympäristötarkastaja Ilona Joensuu

Viite Lausuntopyyntö 26.3.2026

Aihe Kankaanpää, Karvianjoki, Karvianjoen Rakennuskosken virtavesikunnostus

Lupa- ja valvontavirasto on pyytänyt Satakunnan Museon lausuntoa Karvianjoen Rakennuskosken virtavesikunnostuksesta.

Karvianjoen Rakennuskosken alueella on voimassa Satakunnan vaihemaakuntakaava 2 (2019), jossa alue on osoitettu maakunnallisesti merkittäväksi kulttuuriympäristöksi, *Rakennuskoski-Jyllinkoski kulttuurimaisema*. Alueen arvoista todetaan seuraavaa:

Rakennuksen eli Rakennuskosken tila on perimätiedon mukaan Honkajoen vanhinta asutusta, joka toisin kuin Hongon kylässä on pohjoisesta, Isojoen suunnasta tullutta. Vanhaa talonpoikaista rakennuskulttuuria edustavat Rakennuskosken, Harjulan ja Paloviidan päärakennukset. Rakennuskosken hirsinen päärakennus 1800-luvun alkupuolelta on toiminut 1900-luvun alkupuolella kouluna. Pienijakoiset viljelmät laskeutuvat Karvianjokeen. Paloviidan pihapiiri on 1800-luvulta, Harjulan vuosisadan vaihteesta. Lauhalan koulu on vuodelta 1939.

Lisäksi kohde on osoitettu maakunnallisesti merkittäväksi maisema-alueeksi, Karvianjokilaakson kulttuurimaisema, jonka arvoista todetaan:

Alue edustaa Pohjoissatakuntalaista joenvarren kulttuurimaisemaa, jossa yhtenäisimmät peltoalueet sijoittuvat Karvianjoen varteen syntyneille savikoille kapeahkona ketjuna. Alueella on säilynyt rakennusperintöä, joka on sijoittunut maisemaseudulle tyypillisesti joenvarren tuntumassa olevien teiden varteen. Alueella harjoitetaan maanviljelyn lisäksi karjataloutta ja metsätaloutta.

Vireillä olevassa Satakunnan maakuntakaava 2050:ssa aluetta ei ole enää osoitettu maakunnallisesti merkittäväksi kulttuuriympäristöksi, mutta alue on edelleen osoitettu maakunnallisesti merkittäväksi maisema-alueeksi.

Voimassa olevassa vaihemaakuntakaavassa aluetta koskevat seuraavat kaavamerkinnot;

(Maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö) *Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on otettava huomioon alueen kokonaisuus, erityispiirteet ja ominaisluonne siten, että edistetään niihin liittyvien arvojen säilymistä ja kehittämistä mukaan lukien avoimet viljelyalueet. Kaikista aluetta tai kohdetta koskevista suunnitelmista ja hankkeista, jotka oleellisesti muuttavat vallitsevia olosuhteita, tulee museoviranomaiselle varata mahdollisuus lausunnon antamiseen. Kohteen ja siihen olennaisesti kuuluvan lähiympäristön suunnittelussa on otettava huomioon kohteen kulttuuri-, maisema-, luonto- ja ympäristöarvot sekä huolehdittava, ettei toimenpiteillä ja hankkeilla vaaranneta tai heikennetä edellä mainittujen arvojen säilymistä*

(Maisemallisesti tärkeä alue) *Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on otettava huomioon alueen kokonaisuus, erityispiirteet ja ominaisluonne siten, että edistetään niihin liittyvien arvojen säilymistä ja kehittämistä.*

Lisäksi alueella on voimassa Karvianjokilaakson yleiskaavassa, jossa vesialueelle on osoitettu melontareitti. Ranta-alueet on osoitettu pääosin kaavamääräyksillä MY (maa- ja metsätalousvaltainen alue, jolla on erityisiä luontoarvoja), VL (lähivirkistysalue), M (maa- ja metsätalousvaltainen alue) ja RA-merkinnöillä loma-asuntoalue).

Alueen kulttuurihistoria

Satakunnan pohjoisosassa, metsäisten Suomenselän suo- ja moreenialueiden halki virtaava, noin 110 kilometriä pitkä Karvianjoki saa alkunsa Etelä-Pohjanmaan Säkkijärveltä ja Nummijärvestä. Yläjuoksulla Kankaanpään halki virtaavan joen eteläpuolella joki laskee pienien järvien sekä Kynäsjoen, Pomarkkujoen ja Merikarvianjoen kautta Ahlaisissa ja Merikarvialla Selkämereen. Vesireitin yläjuoksulle sijoittuvan Karvianjoen mutkaista ja hietamaassa syvässä notkossa virtaavan joen uomaa on muokattu jo aikaisemmin myllyjen, uiton, maanviljelyn ja tulvasuojelun vuoksi. Kankaanpään pohjoisosassa, Honkajoen kirkonkylän ja entisen kunnan halki virtaavaan Karvianjokeen liittyy kolme isoa koskea, Vahokoski, Jyllinkoski ja Vatajankoski sekä useita pienempiä koskipaikkoja, kuten Rakennuskoski.

Karvianjoki muodostaa Honkajoen asutuksen ja kulttuurimaiseman historiallisen rungon, jonka varrelle maatalouspohjainen asutus ja pellot sijoittuivat 1600-luvulta alkaen vähitellen pitkäksi ja harvaksi nauhaksi.

Lukuisten koskien pieniä ja paikallisia myllyjä ja myöhemmin sahoja seurasivat pienet sähkölaitokset sekä suuremmat voimalaitokset Vatajankoskella ja Jyllinkoskella, joiden kosket padottiin 1920- ja 1950-luvulla Vatajakoski Oy:n toimesta.

Historiallisella ajalla vanhojen pitäjien takamaiden asumattomiin eräalueisiin ja kruununmaihin kuulunut Honkajoki sai ensimmäisen historiallisen ajan asutuksensa 1600-luvulla kun Ikaalisten kirkkoherrat perustivat ensimmäiset kaksi torppaa pappilan ulkomaille Karvianjoen varteen. Asutus vahvistui vuosisadan lopulla ja 1700-luvun alkuun mennessä Honkajoelle oli perustettu 16 taloa, jotka sijoituivat hyvin harvaksi ketjuksi Karvianjoen varrelle. Karvianjoen yläjuoksulla oleva Jyllinkoski, eli Lauhalan kylä sai asutuksensa ensimmäisten joukossa, kun Rakennuskosken ja Paholuoman talot perustettiin 1684 ja 1688 Jyllinkosken läheisyyteen.

Honkojoen jakokunnassa pidettiin isojako 1792, jolloin Hongon, Katkon ja Lauhalan kylien talojen maat jaettiin talojen kesken, ylijäämään jäädessä kruunulle. Jyllinkosken ympäristössä oli tällöin jo neljä taloa, kantataloista Rakennuskoski oli 1776 jaettu kahdeksi taloksi ja kosken eteläpuolelle on perustettu Jyllinkoski -niminen torppa 1785. Koskeen ei ole merkitty vielä myllyjä, toisaalta kartasta puuttuvat talojen asuinpihat, vain pellot ja niityt ovat merkitty.

1800-luvulla Rakennuskosken pohjoispuolella sijaitsevassa Jyllinkoskessa oli jo kaksi myllyä, mutta vanhojen karttojen perusteella vaikuttaisi siltä, että Rakennuskoskeen ei perustettu myllyä. Lauhalan kylän elinvoimaisuudesta ja keskeisyydestä alueella kertoo kuitenkin vanhan asutuksen, myllyjen, sahojen ja tieverkon ohella myös osuuskaupan ja koulun rakentaminen 1930-luvulla.

Satakunnan Museon kannanotto

Arkeologinen kulttuuriperintö

Karvianjokilaakson pelloilta tunnetaan useita laajoja kivikautisia asuinpaikkoja. Lähinnä suunnittelualueetta sijaitsee Koskelan kivikautinen asuinpaikka (kts. tiedot <https://www.kyppi.fi/to.aspx?id=112.99010019>) noin 120 m etelään kunnostusalueesta. Kulkua työalueelle tai läjitystä ei ole suunniteltu muinaisjäännösalueelle tai sen läheisyyteen. Satakunnan Museon näkemyksen mukaan kunnostuksella ei ole vaikutuksia arkeologiseen kulttuuriperintöön.

Museon tiedossa ei ole mahdollisia Rakennuskoskessa sijainneita myllynpaikkoja tai -raunioita.

Rakennettu kulttuuriperintö ja maisema

Satakunnan Museo ottaa kantaa Karvianjoen Rakennuskosken virtavesikunnostuksen maisemavaikutuksiin, jotka koskevat erityisesti läjitysalueita. Suunnitelmassa läjitysalue on osoitettu kiinteistön 99-407-9-121 alueelle. Karvianjokilaakson yleiskaavassa kohde on osoitettu merkinnällä VL, *lähivirkistysalue*. Läjitysalueen eteläpuolella on alue, jonka kaavamääräys on MY, *maa- ja metsätalousvaltainen alue, jolla on erityisiä luontoarvoja*.

Satakunnan Museo pitää tärkeänä, että käytössä olevia peltoja ei ole osoitettu läjitysalueeksi, sillä alueen maisemalliset arvot perustuvat muun muassa Karvianjoen varteen syntyneille yhtenäisille peltoalueille. Mikäli VL-alue osoitetaan läjitysalueeksi, tulee huomioida MY-suunnittelumääräys, jossa todetaan, ettei alueen ympäristöarvoja tule heikentää.

Satakunnan Museo huomauttaa, että virtavesikunnostusten suunnittelun yhteydessä olisi lukuisten luontoselvitysten lisäksi aina tarpeen selvittää myös suunnittelualueen kulttuurihistorialliset arvot.

Muilta osin Satakunnan Museolla ei oman toimialansa puitteissa ole huomautettavaa suunnitelmiin.

Satakunnan Museo

Museonjohtajan sijainen intendentti Akuliina Aartolahti

Tutkija Sanna Kuusikari

Arkeologi Leena Koivisto

Tiedoksi

Lupa- ja valvontavirasto/kirjaamo, Katariina Alaspää
Satakuntaliitto/kirjaamo
Museovirasto/kirjaamo
Kankaanpään kaupunki/kirjaamo

Tämä asiakirja on hyväksytty sähköisesti Porin kaupungin asianhallintajärjestelmässä